UNIVERSIDADE DA CORUÑA

Guía Docente				
Datos Identificativos				2024/25
Asignatura (*)	Fundamentos de Enfermaría		Código	661G01107
Titulación				
Descriptores				
Ciclo	Período	Curso	Tipo	Créditos
Grao	Anual	Primeiro	Obrigatoria	12
Idioma	CastelánGalego			
Modalidade docente	Presencial			
Prerrequisitos				
Departamento				
Coordinación	Garcia Fraguela, Berta	Correo electrónico	berta.fraguela@col.udc.es	
Profesorado	Garcia Fraguela, Berta	Correo electrónico	berta.fraguela@col.udc.es	
Web	campusvirtual.udc.gal/			
Descrición xeral	Co estudo de Fundamentos de Enfermería preténdese introducir ao alumnado na Ciencia da Enfermería a través da súa evolución histórica, as distintas Teorías e Modelos de Enfermería, a metodoloxía enfermeira e os Coidados Básicos de Enfermería. A finalidade é que o alumnado sexa capaz de comprender a función principal e diferenciada da profesión enfermeira e integre os conceptos fundamentais e a metodoloxía de traballo enfermeiro no coidado do individuo e dos grupos, na investigación, na xestión e na docencia.			

Competencias / Resultados do título	
Código	Competencias / Resultados do título

Resultados da aprendizaxe			
Resultados de aprendizaxe	Competencias / Resultados do título		
Analizar o desenvolvemento das sociedades ao longo da historia, describindo o proceso saúde-enfermidade para identificar a función de coidar nas sociedades de cada época.	A21 A24	B1 B3 B4 B8 B10 B11 B18 B21 B22	C4 C7
Identificar a función da Enfermería e comprender a importancia do establecemento dun marco teórico.	A22 A24	B1 B2 B3 B6 B8 B9 B11 B12 B16 B18 B20 B21 B24	C4 C7 C8 C12

Comprender as teorías e modelos conceptuais máis relevantes.	A22	B1 B2 B3 B6 B8 B16 B24	C4 C8
Describir a aplicación da metodoloxía científica en enfermaría: Proceso de Atención de Enfermaría.	A22 A23	B1 B2 B3 B6 B8 B12 B13 B16 B24	C3 C4
Valorar e planificar coidados básicos para a atención das necesidades fundamentais do ser humano.	A22 A23 A24 A25 A37	B2 B3 B4 B5 B6 B7 B8 B9 B10 B11 B12 B13 B14 B15 B16 B19 B20 B21 B22 B24	C3 C4 C6 C10 C11 C12
Aplicar o Proceso de Atención de Enfermaría.	A22 A23 A24	B1 B2 B3 B4 B8 B9 B12 B13	C3 C4

Contidos	
Temas	**Subtemas**

UNIDADE DIDÁCTICA I.-HISTORIA DA ENFERMARÍA	TEMA 1. EVOLUCIÓN HISTÓRICA DOS COIDADOS DE ENFERMARÍA TEMA 2. A ORIXE DOS COIDADOS TEMA 3. AS CIVILIZACIÓNS ANTIGAS TEMA 4. A IDADE MEDIA TEMA 5. O MUNDO MODERNO E CONTEMPORÁNEO TEMA 6. A CRUZ VERMELLA INTERNACIONAL TEMA 7. DESENVOLVEMENTO HISTÓRICO DA ENFERMARÍA EN ESPAÑA TEMA 8. A ENFERMARÍA DO PRESENTE
TEMA 1. EVOLUCIÓN HISTÓRICA DOS COIDADOS DE ENFERMARÍA	1.1 Os coidados aos enfermos a través dos tempos. 1.2 Factores condicionantes. 1.2.1 Evolución dos conceptos de saúde e enfermidade. 1.2.2 Comportamento social ante os enfermos e a enfermidade. 1.2.3 Consideración social das mulleres a través da historia. 1.2.4 Evolución do coñecemento
TEMA 2. A ORIXE DOS COIDADOS	2.1 Coidado dos enfermos nos pobos primitivos. Coidados de supervivencia. 2.2 O papel da muller nos coidados.
TEMA 3. AS CIVILIZACIÓNS ANTIGAS	3.1 Egipto, China e India 3.2 O Mundo Mediterráneo: Grecia e Roma 3.2.1 Características xerais da época. 3.2.2 O xuramento hipocrático. 3.2.3. O papel da muller nos coidados.
TEMA 4. A IDADE MEDIA	4.1 Perspectiva histórica. 4.2 Os mosteiros e hospitais 4.3 A atención dos enfermos. 4.4 A influencia das cruzadas 4.5 Os hospitais e tipo de coidados na Coruña 4.6 O papel da muller nos coidados.
TEMA 5. O MUNDO MODERNO E CONTEMPORÁNEO	5.1 Os avances da ciencia. 5.2 O nacemento da Enfermaría profesional: 5.2.1 Diaconisas de Kaisserswert. 5.2.2 Florence Nightingale. A súa vida e a súa obra. Repercusiones da súa obra. 5.3 Os hospitais e tipo de coidados na Coruña 5.4 O papel da muller nos coidados
TEMA 6. A CRUZ VERMELLA INTERNACIONAL	6.1 Fundación, funcións e ámbito de actuación.
TEMA 7. DESENVOLVEMENTO HISTÓRICO DA ENFERMARÍA EN ESPAÑA	7.1 Século XIX. Os coidados: unha nova perspectiva para Enfermaría. 7.2 Enfermaría. Consideración social. 7.3 Practicantes. 7.4 Matronas. 7.5 Fundación da primeira escola de enfermeiras. 7.6 Expedición Balmis 7.7 O papel das mulleres nos coidados 7.7 Hospitais e tipos de coidados

TEMA 8. A ENFERMARÍA DO PRESENTE	8.1 Século XX. Desenvolvemento da profesión. 8.2 Primeiros ordenamentos legais. 8.3 Situación da Enfermaría nas primeiras décadas. 8.4 Colexios profesionais. 8.5 Reorganización da Enfermaría: Axudantes Técnicos Sanitarios (A.T.S.) 8.6 Especialidades. 8.7 O papel das mulleres nos coidados 8.7 Proceso de integración das Escolas de .A.T.S. na Universidade. 8.8 Lei de Reforma Universitaria (L.R.U). Profesorado. 8.9 Reforma dos Plans de Estudos. 8.10 Lei Orgánica Universitaria (L.O.U) 8.11 Proceso de Bolonia 8.12 Organismos relacionados coa Enfermería
UNIDADE DIDÁCTICA II. ENFERMARIA PROFESIONAL.MODELOS E TEORIAS DE ENFERMERIA	TEMA 1. A ENFERMARÍA PROFESIONAL.FUNCIÓN DIFERENCIADA DA PROFESIÓN DE ENFERMARÍA TEMA 2. MARCO CONCEPTUAL DA PROFESIÓN DE ENFERMARÍA.MODELOS DE COIDADOS EN ENFERMARÍA TEMA 3. TENDENCIA NATURALISTA TEMA 4. TENDENCIA DE SUPLENCIA/AXUDA TEMA 5.TENDENCIA DE INTERRELACIÓN TEMA 6. TEORÍAS DE ENFERMARÍA TEMA 7. TEORÍAS DE ENEFERMARÍA DE NIVEL MEDIO
TEMA 1. A ENFERMARÍA PROFESIONAL.FUNCIÓN DIFERENCIADA DA PROFESIÓN DE ENFERMARÍA	1.1 Concepto e características de profesión 1.2 Concepto de enfermaría. A enfermería como profesión 1.2 Campo de actuación. 1.3 Supostos básicos da profesión de enfermaría. 1.4 Funcións de enfermería 1.5 O equipo de saúde: a enfermeira como membro do equipo de saúde.
TEMA 2. MARCO CONCEPTUAL DA PROFESIÓN DE ENFERMARÍA.MODELOS DE COIDADOS EN ENFERMARÍA	2.1 O concepto de marco conceptual dunha profesión. 2.2 A necesidade de establecer un marco conceptual 2.3 Elementos que compoñen o marco conceptual. 2.4 Concepto de Modelo. Elementos dun modelo. 2.5 Necesidade de adoptar un modelo na práctica. 2.6 Criterios de clasificación dos modelos. Tendencias.
TEMA 3. TENDENCIA NATURALISTA	3.1 Florence Nightingale. 3.2 Fundamentos do modelo. 3.3 Significado do modelo para a enfermaría.
TEMA 4. TENDENCIA DE SUPLENCIA/AXUDA	4.1 O modelo de coidados de Virginia Henderson. 4.1.1 As necesidades humanas e a súa relación coa enfermaría. 4.1.2 Función da enfermaría nestes modelos.
TEMA 5.TENDENCIA DE INTERRELACIÓN	5.1 O modelo de Hildegarde Peplau.
TEMA 6. TEORÍAS DE ENFERMERÍA	6.1 Modelo de promoción da saúde. Nola J. Pender 6.2 Teoría da diversidade e da universalidade dos coidados culturais. Madeleine Leininger
TEMA 7. TEORÍA DE ENFERMARÍA DE NIVEL MEDIO	7.1 Teoría do confort de Katharine Kolcaba.

UNIVERSIDADE DA CORUÑA

UNIDADE DIDÁCTICA III.-METODOLOXÍA CIENTÍFICA E A SÚA APLICACIÓN EN ENFERMARÍA. O PROCESO DE ATENCIÓN DE ENFERMARIA	TEMA 1. A APLICACIÓN DO MÉTODO CIENTÍFICO EN ENFERMARÍA: O PROCESO DE ATENCIÓN DE ENFERMARÍA. TEMA 2. PRIMEIRA ETAPA DO PROCESO DE ATENCIÓN DE ENFERMARÍA: A VALORACIÓN TEMA 3. SEGUNDA ETAPA DO PROCESO DE ATENCIÓN DE ENFERMARÍA: IDENTIFICACIÓN DE PROBLEMAS: O DIAGNÓSTICO DE ENFERMARÍA. TEMA 4. TERCEIRA ETAPA DO PROCESO DE ENFERMARÍA: A PLANIFICACIÓN DOS COIDADOS TEMA 5. CUARTA ETAPA DO PROCESO DE ENFERMARÍA: A EXECUCIÓN DO PLAN DE COIDADOS. TEMA 6. QUINTA ETAPA DO PROCESO DE ENFERMARÍA: A AVALIACIÓN
TEMA 1. A APLICACIÓN DO MÉTODO CIENTÍFICO EN ENFERMARÍA: O PROCESO DE ATENCIÓN DE ENFERMARÍA.	1.1 O Proceso de Atención de Enfermaría: orixe e historia. 1.2 O Proceso como método de solución de problemas. 1.3 Etapas do proceso de Enfermaría.
TEMA 2. PRIMEIRA ETAPA DO PROCESO DE ATENCIÓN DE ENFERMARÍA: A VALORACIÓN	2.1 A recollida e selección de datos. Métodos para a recollida. Fontes que aportan datos. 2.2 A recollida de datos a través da entrevista. A entrevista como forma de comunicación e como medio de obtención de datos. 2.3 A recollida de datos a través da observación. 2.3.1Concepto e fins da observación. 2.4. Valoración segundo o modelo de V. Henderson 2.5. Valoración segundo os patróns funcionales de M. Gordon
TEMA 3. SEGUNDA ETAPA DO PROCESO DE ATENCIÓN DE ENFERMARÍA: IDENTIFICACIÓN DE PROBLEMAS: O DIAGNÓSTICO DE ENFERMARÍA.	3.1 Análise dos datos recollidos. 3.2 Diagnóstico de Enfermaría. Concepto. Evolución histórica. 3.3 Sistemas de clasificación dos Diagnósticos de Enfermaría 3.3.1 Taxonomía diagnóstica. 3.4 Compoñentes do Diagnóstico de Enfermaría: etiqueta, definición, características definitorias, factores relacionados, condición asociada e poboación de risco. 3.5 Clasificación dos Diagnósticos de Enfermería: reais, de risco, de promoción da saúde e de síndrome. 3.6 Formulación correcta do Diagnóstico de Enfermaría. 3.7 Problemas Interdependentes. Concepto. Diferenzas entre Diagnóstico de Enfermería e Problema interdependiente
TEMA 4. TERCEIRA ETAPA DO PROCESO DE ENFERMARÍA: A PLANIFICACIÓN DOS COIDADOS.	4.1 Concepto e finalidade. 4.2 Selección de prioridades. 4.3 Establecemento de obxectivos. 4.3.1 Clasificación dos Resultados de Enfermaría:NOC 4.4 Determinación de actividades. 4.2.1Clasificación das Intervencions de Enfermaría:NIC
TEMA 5. CUARTA ETAPA DO PROCESO DE ENFERMARÍA: A EXECUCIÓN DO PLAN DE COIDADOS.	5.1 A execución do planificado. Persoas que interveñen na execución do Plan de Coidados. 5.2 Formas de intervención da enfermeira no Plan de Coidados
TEMA 6. QUINTA ETAPA DO PROCESO DE ENFERMARÍA: A AVALIACIÓN	6.1 Concepto de avaliación no Proceso de Enfermaría. 6.2 Elementos e aspectos da avaliación. 6.3 Instrumentos de avaliación. Formas de avaliación

UNIDADE DIDÁCTICA IV. COIDADOS BÁSICOS DE ENFERMARÍA	TEMA 1. COIDADOS BÁSICOS PARA A ATENCIÓN DAS NECESIDADES FUNDAMENTÁIS DO SER HUMANO ADAPTADOS AO MODELO DE VIRGINIA HENDERSON. TEMA 2. COIDADOS BÁSICOS PARA A ATENCIÓN DAS NECESIDADES FUNDAMENTÁIS DO SER HUMANO ADAPTADOS AOS PATRÓNS FUCIONAIS DE SAÚDE DE MARGORY GORDON TEMA 3.COIDADOS BÁSICOS NUN ENTORNO MULTICULTURAL
TEMA 1. COIDADOS BÁSICOS PARA A ATENCIÓN DAS NECESIDADES FUNDAMENTÁIS DO SER HUMANO ADAPTADOS AO MODELO DE VIRGINIA HENDERSON.	1.1. Introdución 1.2. Necesidade de respirar normalmente 1.3. Necesidade de alimentarse e hidratarse adecuadamente 1.4 Necesidade de eliminar por todas as vías corporais 1.5. Necesidade de moverse e de manter posturas adecuadas 1.6. Necesidade de durmir e descansar 1.7. Necesidade de escoller a roupa adecuada: vestirse e desvestirse 1.8. Necesidade de manter a temperatura corporal dentro dos límites normais, adecuando a roupa e modificando o ambiente 1.9. Necesidade de manter a hixiene corporal e a integridade da pel 1.10. Necesidade de evitar os perigos ambientais e lesionar a outras persoas 1.11. Necesidade de comunicarse cos demais expresando emocións, necesidades, temores ou opinións 1.12. Necesidade de vivir segundo as súas crenzas e valores 1.13. Necesidade de ocuparse en algo de tal forma que o seu labor teña un sentido de realización persoal 1.14. Necesidade de participar en actividades recreativas 1.15. Necesidade de aprender, descubrir ou satisfacer a curiosidade que conduce a un desenvolvemento normal e a usar os recursos dispoñibles
TEMA 2. COIDADOS BÁSICOS PARA A ATENCIÓN DAS NECESIDADES FUNDAMENTÁIS DO SER HUMANO ADAPTADOS AOS PATRÓNS FUCIONAIS DE SAÚDE DE MARJORY GORDON.	2.1. Introdución 2.2. Percepción - manexo da saúde 2.3. Nutricional - metabólico 2.4. Eliminación 2.5. Actividade- exercicio 2.6. Sono- descanso 2.7. Cognitivo-perceptual 2.8. Autopercepción- autoconcepto 2.9. Rol- relacións 2.10. Sexualidade- reprodución 2.11. Adaptación- tolerancia ao estrés 2.12. Valores- crenzas
TEMA 3.COIDADOS BÁSICOS NUN ENTORNO MULTICULTURAL	3.1. Saúde e enfermidade 3.2. Modelos de saúde 3.3. Enfermaria transcultural 3.4. Competencia cultural 3.5. Valoración cultural 3.6 Aproximación ao paciente inmigrante

Planificación				
Metodoloxías / probas	**Competencias / Resultados**	**Horas lectivas (presenciais e virtuais)**	**Horas traballo autónomo**	**Horas totais**
Actividades iniciais	A21 A22	1	0	1

Sesión maxistral	A21 A22 A24 B6 B7 B8 B16	60	50	110
Estudo de casos	A22 A23 A24 A25 A37 B1 B2 B3 B4 B6 B8 B11 B12 B13 B16 C3 C6	35	5	40
Proba mixta	A21 A23 A24 B2 B3 B8 B9	3	55	58
Saídas de campo	A21 B1 B11 C7 C11 C12	1	4	5
Aprendizaxe colaborativa	A21 A22 A23 B3 B5 B8 B10 B13 B14 B15 B16 B18 B19 B20 B22 B24 C4 C8	25	15	40
Traballos tutelados	B1 B2 B3 B4 B8 C11 C12	7	25	32
Lecturas	A21 A22 B6 B7 B8 B16 B20 B21 B24 C7 C10 C11 C12	2	10	12
Atención personalizada		2	0	2
***Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientativo, considerando a heteroxeneidade do alumnado**				

Metodoloxías	
Metodoloxías	**Descrición**
Actividades iniciais	Actividade para a presentación da materia, horarios e coñecer intereses e/ou motivacións que posúe o alumnado para o estudo da Enfermaría
Sesión maxistral	Actividade na que a profesora expón de xeito oral e con medios audiovisuais contidos teóricos do programa e a orientación bibliográfica dos mesmos
Estudo de casos	Actividade na que o estudantado, ante un caso concreto, debe ser capaz de valorar as necesidades básicas, analizar os datos, identificar problemas de saúde da persoa, familia e comunidade e planificar os coidados e aplicar coidados para resolvelos ou, se isto non é posible, proporcionar unha morte digna
Proba mixta	Proba escrita con pregunta curta, tipo test e casos.
Saídas de campo	Actividades desenvolvidas nun contexto externo ao contorno académico universitario (monumentos, museo, ruas, etc.) relacionadas co ámbito de estudo da materia. Estas actividades céntranse no desenvolvemento de capacidades relacionadas coa observación directa e sistemática, a recollida de información e posterior presentación na aula
Aprendizaxe colaborativa	Conxunto de procedementos de ensino-aprendizaxe guiados de forma presencial e/ou apoiados con tecnoloxías da información e as comunicacións, que se basean na organización da clase en pequenos grupos nos que o alumnado traballa conxuntamente na resolución de tarefas asignadas polo profesorado para optimizar a súa propia aprendizaxe e a dos outros membros do grupo.
Traballos tutelados	Metodoloxía deseñada para promover a aprendizaxe autónoma dos estudantes, baixo a tutela do profesor e en escenarios variados (académicos e profesionais). Está referida prioritariamente ao aprendizaxe do ?cómo facer as cousas?. Constitúe unha opción baseada na asunción polos estudantes da responsabilidade pola súa propia aprendizaxe. Este sistema de ensino baséase en dous elementos básicos: a aprendizaxe independente dos estudantes e o seguimento desa aprendizaxe polo profesor-titor.
Lecturas	Lectura de libros e artigos de revistas cientificas para profundizar nos contidos do programa.

Atención personalizada	
Metodoloxías	**Descrición**

Aprendizaxe colaborativa Traballos tutelados Estudo de casos Proba mixta Actividades iniciais Saídas de campo	As actividades iniciais teñen como obxectivo a presentación da materia, horarios e coñecer o concepto que o alumnado trae sobre o que é a Enfermaría e coñecer as motivacións que lle induciron á elección da mesma A atención personalizada (titorías) ten como finalidade atender as consultas do estudantado relacionadas co estudo e/ou temas vinculados coa materia. Farase de forma individual e presencial no despacho da profesora, a través da plataforma Teams ou a través do correo electrónico. A atención relacionada cos traballos tutelados e presentación oral ten como finalidade orientar ao estudantado na realización dos traballos. O seguemento farase de forma individual ou en pequenos grupos, ben de maneira presencial ou da plataforma Teams. Tanto para a atención personalizada como grupal deberase pedir cita previamente.

Avaliación			
Metodoloxías	**Competencias / Resultados**	**Descrición**	**Cualificación**
Aprendizaxe colaborativa	A21 A22 A23 B3 B5 B8 B10 B13 B14 B15 B16 B18 B19 B20 B22 B24 C4 C8	Entrega e defensa de traballos de carácter obrigatorio que se desenvolven mediante traballo conxunto dun grupo de estudantes. A profesora especificará previamente a data de entrega. Valorarase a presentación escrita e oral Escrita: - Extensión e formato - Expresión e ortografía - Aspectos relevantes - Conclusións e discusión - Bibliografía actualizada e adaptada á normativa de Vancouver Oral: - Expresión oral e expresividade - Contestación correcta ás preguntas , sobre o traballo, realizadas pola profesora - Recursos didácticos - Orixinalidade - Adaptación ao tempo	20
Traballos tutelados	B1 B2 B3 B4 B8 C11 C12	Consistirá no desenvolvemento dun caso clínico de xeito grupal e/o individual. A avaliación farase tendo en conta, fundamentalmente, o razoamento diagnóstico: selección de datos recollidos na valoración, identificación de problemas (DdE) e intervencións de enfermería (NIC). A profesora especificará, previamente, a data de entrega.	20

Proba mixta	A21 A23 A24 B2 B3 B8 B9	No primeiro cuadrimestre realizarase unha proba dos contidos de Historia da Enfermaría e outra de Modelos de Enfermaría. Cada unha das partes suporá o 10% da nota final desta metodoloxía. As probas constarán de preguntas curtas e preguntas tipo test, relacionadas con contidos teóricos, lecturas e os traballos tutelados. No segundo cuadrimestre realizarase outra proba sobre os contidos do Proceso de Atención de Enfermaría e de Coidados Básicos de Enfermaría. As probas constarán de preguntas tipo test e preguntas curtas relacionadas cos contidos teóricos, lecturas, estudos de casos e traballos tutelados. Cada unha das partes suporá o 10% da nota final desta metodoloxía. Resolución dun caso de un problema de saúde-enfermidade, esta suporá o 20% da nota final desta metodoloxía. A superación desta metodoloxía implica a superación de todas as probas realizadas.	60

Observacións avaliación
A asistencia ás clases de pequenos grupos éobrigatoria. Cada falta de asistencia será penalizada con 0,25 puntos ata untotal de 2 puntos na aprendizaxe colaborativa ou traballo tutelado.Toda aquela materia que se traballa noaula é materia de exame, independentemente do tipo de matrícula.A aplicación das porcentaxes na avaliaciónfinal quedará suxeita a que todas as metodoloxías que computen na avaliación sexan superadas. O alumnado que, no exame parcial, nonsuperase a proba de Historia e Modelos de Enfermería, fará a recuperacióndurante a proba ordinaria. A asistencia a clase será considerada unvalor positivo na avaliación sempre que supere o 85% do total de horaspresenciais. Na segundaoportunidade respectaranse as notas das partes superadas na primeira oportunidade. Matrículaparcial: o estudantado a tempo parcial poderá solicitar a dispensa académica que lles exima da asistencia ás clases durante o proceso de matriculación, no momento que remitan a documentación xustificativa que acredita o motivo polo que non poden realizar os estudos a tempo completo. Neste caso o alumnado terá que presentar, a través da plataforma Moodle, os mesmos traballos que o resto do estudantado que, poderá facer de xeito individual ou en grupo (previo acordo coa profesora). A proba mixta suporá o 75% (40% o exame teórico e 35% o caso clínico), os traballos suporán o 25% da avaliación. Dispensa de asistencia ás clases: en cumprimento da Normativa Académica da UDC, o alumnado a tempo completo poderá solicitar a dispensa da asistencia ás clases sempre e cando acrediten mediante os xustificantes oportunos que se atopan nalgún dos supostos recollidos na normativa e o soliciten no momento indicado por esta. Neste caso o alumnado terá que presentar, a través da plataforma Moodle, os mesmos traballos que o resto do estudantado que poderá facer de xeito individual ou en grupo (previo acordo coa profesora). A proba mixta suporá o 75% (40% o exame teórico e 35% o caso clínico), os traballossuporán o 25% da avaliación. Adianto de oportunidade: neste caso a proba mixta suporá o 100% da avaliación. A realización fraudulenta das probas ou actividades de avaliación, unha vez comprobada, implicará directamente a cualificación de suspenso na convocatoria en que se cometa: a/o estudante será cualificado con ?suspenso? (nota numérica 0) na convocatoria correspondente do curso académico, tanto se a comisión da falta se produce na primeira oportunidade como na segunda. Para isto, procederase a modificar a súa cualificación na acta de primeira oportunidade, se fose necesario.

Fontes de información

Bibliografía básica	- García Martínez MJ, García Martínez, AC (coord) (2001/04). Híades. Revista de Historia de la Enfermería. Alcalá de Guadaira - Martínez Martin ML, Chamorro Rebollo E (2023). Historia de la Enfermería. Evolución histórica del cuidado enfermero.. (4ª Ed.) Barcelona: Elsevier - Alligood MR. (2023). Modelos y Teorías en enfermería. (10ª ed.) Barcelona: Elsevier Mosby - Nightingale, F. (1990). Notas sobre Enfermería. Barcelona: Masson- Salvat - Spector R.E, Muñoz M.J (2003). La cultura de la salud. Madrid: Pearson Educación - Alfaro, R. (2014). Aplicación del proceso enfermero: fundamento del razonamiento clínico . (8ª Ed.) Barcelona: Wolters Kluwer - Wagner Ch M, Butcher HK, Clarke MF. (2024). Clasificación de las Intervenciones de Enfermería (NIC). 8ª Edición. Barcelona: Elsevier - Luis;Rodrigo M.T. (2014). Los diagnósticos enfermeros. Revisión crítica y guía práctica. 9ª ed. Barcelona: Elsevier - Moorhead S,Swanson E,Johnson M. (2024). Clasificación de Resultados de Enfermería (NOC). Medición de Resultados en Salud. 7ª Edición. Barcelona:Elsevier - NANDA Internacional (2021). Diagnósticos enfermeros: Definiciones y Clasificación 2021-2023. 12ª ed. Barcelona: Elsevier - Kozier, B., Erb, G., Berman, A., Snyder, S., Snyder, S., & Snyder, S. (2013). Fundamentos de Enfermería. Conceptos, proceso y práctica. (9ª ed.) Madrid : Pearson Prentice Hall - Potter, P., & Ostendorf, W. R. (2023). Fundamentos de enfermería. (11ª Edición Premium) Barcelona: Elsevier - Germán Bes C, Martínez Santos Y, Mas Espejo M (2020). Las primeras enfermeras laicas españolas. Aurora Mas y los orígenes de una profesión en el S XX. Zaragoza:Servicio de publicaciones. Universidad de Zaragoza - Carlos M. Fernández (1995). Antiguos Hospitales. A Coruña: Galaxia - González Guitián C. Galdo Fernández F. (1996). La Coruña en la historia de la viruela. A Coruña: Galaxia - López Mariño, A. (2022). Isabel Zendal. La madre de todas las vacunas. Santiago de Compostela: Teófilo Edicións - Moreno Preciado, M (2021). Transculturalidad, género y salud. Barcelona: Elsevier - (). .

Bibliografía complementaria	- Adam, E. (1982). Hacia dónde va la Enfermería. Madrid: Interamericana - Collière MF (1983). Promover la vida. De la práctica de las mujeres cuidadoras a los cuidados de enfermería. Madrid: interamericana McGraw-Hill - Domínguez Alcón, C (1986). Los cuidados y la profesión enfermera en España. Madrid: Pirámide - Donahue, P (1988). Historia de la enfermería. Barcelona: Doyma - Eseverri Chaverri, C (1995). Historia de la Enfermería española e Hispanoamericana. Madrid: Universitas - Hernández Conesa, J (1996). Historia de la enfermería. Un análisis histórico de los cuidados de enfermería.. Madrid: interamericana McGraw-Hill - Hernández Martín, F (1996). Historia de la Enfermería en España. Desde la antigüedad hasta nuestros días.. Madrid: Síntesis - Henderson, V (1984). La naturaleza de la Enfermería. Madrid: Interamericana - Valls Llobet, C (2020). Mujeres invisibles para la medicina. 3ª ed. Madrid: Capitán Swing; 2020 - Poletti, R (1980). Cuidados de Enfermería. Tendencias y conceptos actuales. Barcelona: Rol - Carpenito, L.J. (2017). Manual de diagnósticos de enfermería. barcelona: Wllkers Kluwer - Kozier B., Erb G (2004). Técnicas de Enfermería Clínica. Madrid: McGraw-Hill Interamericana - Riopelle, L.; Grondin, L. Phaneuf (1993). Un proceso centrado en las necesidades de la persona. Madrid: Interamericana - (). Cuiden. - (). Cultura de cuidados. - (). Enfermería Clínica. - (). Metas de Enfermería. - (). Index de enfermería. - (). Rol de enfermería. Recursos electrónicos:Bibliteca Virtual en Saludhttp://bvs.isciii.es/E/index.phpCentro colaborador español del Instituto Joanna Briggshttp://es.jbiconnect.org/Guía Saludhttps://portal.guiasalud.es/Universidade de A Coruña. Biblitecahttps://www.udc.es/es/biblioteca/Cuidenhttp://www.index-f.comCuidatgehttp://teledoc.urv.es/cuidatge/Medline http://www.ncbi.nlm.nih.gov/PubMed

Recomendacións
Materias que se recomenda ter cursado previamente
Materias que se recomenda cursar simultaneamente
Anatomía/661G01001 Fisioloxía/661G01105
Materias que continúan o temario
Observacións
Esta materia ten en conta as recomendacións de: SUSTENTABILIDADE DO MEDIO AMBIENTE, PERSOA E IGUALDADE DE XENERO E CULTURA.- A entrega dos traballos documentais que se realicen nesta materia farase a través de MOODLE, en formato dixital sen necesidade de imprimilos.- Teranse en conta os principios éticos relacionados cos valores da sustentabilidade nos comportamentos persoais eprofesionais.- Atendendo ás distintas normativas de aplicación para a docencia universitaria, nesta materia terase en conta a perspectiva de xénero; velando pola non utilización dunha linguaxe sexista na aula, nos documentos desenvolvidos na materia e nas actividades clínicas realizadas co alumnado.- Traballarase para identificar e modificar prexuízos e actitudes sexistas, e influirase na contorna para modificalos e fomentar valores de respecto e igualdade.- Prestarase especial atención en detectar situacións de discriminación por razón de xénero e proporanse accións e medidas para corrixilas.- Facilitarase a plena integración do alumnado que por razóns físicas, sensoriais, psíquicas ou socioculturais, experimenten dificultades a un acceso axeitado, igualitario e proveitoso á vida universitaria.

(*)A Guía docente é o documento onde se visualiza a proposta académica da UDC. Este documento é público e non se pode modificar, salvo casos excepcionais baixo a revisión do órgano competente dacordo coa normativa vixente que establece o proceso de elaboración de guías